

1907. April 13.

Pentru monarhie:
Pe an 12 cor., an
6 cor., an 3 cor.

Pentru străinătate:
Pe 1 an 18 fr.,
an 9 fr., an
5 fr. 50 cm.

Foia apare în fiecare
sambătă.

Unirea

Insertiuni:

Un sir garmond:
odată 14 fl., a doua
oară 12 fl., a treia
oară 10 fl.

Tot ce privește foia
să se adreseze la: Re-
dacțiunea și admini-
strațiunea „Unirii”
în
Blaj.

Foie bisericească-politică.

Anul XVII.

Blaj, 13 Aprilie 1907.

Numărul 15.

Contra proiectului școlar.

Pe lângă toate, ca adunările populare, sinoadele protopopești, episcopii și toată suflarea naționalităților au protestat și protestează contra proiectului Apponyi, el e pe masa dietei în toată întregimea sa, și deputaților noștri le revine greaua muncă de a lupta cu toate mijloacele legale, ca acest proiect, în forma aceasta, lege să nu devină.

Ni să umplu inimile de bucurie, când vedem, că deputații naționalităților își fac chestie de onoare din lupta aceasta și își fac așa datorința, încât dragostea și alipirea poporului față de ei este peste orice așteptare.

De altă parte însă majoritatea e nervoasă. Vrea să treacă odată peste acest proiect și li e nașaz că de ce naționalitățile obstruiază. Caută deci fel de fel de tertipuri să pună căpăt așa zisei obstrucții. Ne cred poate, pe noi naivi, ca vom pricepe, ce se intenționează prin proiectul acesta. Am fost și până acuma în curat, că până unde va merge curentul șovinist.

În anii din urmă a fost toată suflarea românească pregătită, că îndată ce să mai domolesc luptele politice, vor urmări niște reforme radicale mai ales cu privire la instrucția populară. Și semnele timpului erau de așa, că aceste reforme vor ținti toate într'acolo, ca limba magiară să se învețe în așa măsură, încât băieții, cari ies din școală, să o vorbească toți fără excepțiune. Va să zică era foarte de prevăzut, că curentul șovinist va croi o astfel de lege pentru promovarea instrucțiunii, care va ține în locul prim cont de instrucția limbei magiare. Și era cu atât mai tare de prevăzut lucrul acesta, cu cât chiar și pe timpul furtunos al regimului Tisza s'a creat proiectul Berzevicy, ba și era Fejérváry și-a avut fătul ei, cunoscutele ordinațiuni ale lui

Lukács. Cu atât mai vârtos trebuia să ne așteptăm de la guvernul acesta Kossuthist cu un proiect școlar șovinist, cu cât chiar partidul acesta a batut în guvern decenii de-a rândul, că instrucția nu este destul de magiară.

Dar să mărturisim sincer la așa un proiect nu s'a așteptat nimeni. Nu s'au așteptat la un astfel de proiect nici susținătorii de școale, nici poporul și nici învățătorii. Că guvernul vrea să-și asigure unele ingerințe și în conducerea școalelor și în organizațiunea internă a lor, mai ales întru ce privește limba magiară, era verosimil, dară că va scoate școala confesională din temelii ei, nici prin gând nu îi trecea nimanui. Că în schimbul unei ingerințe echitabile va întregi până la o sumă oarecare din visteria statului salariul învățătorilor, încă era lucru de explicat, dar ca să hotărască minimul de salar învățătoresc, să stabilească obligamentul statului, de a contribui el suma cerută, acolo unde comuna nu poate, și pe lângă niște condițiuni neacceptabile, a fost un lucru, care ne-a surprins pe toți.

În sfârșit însă ne-am luminat. Astăzi numai este deosebire între noi în ceea ce privește interpretarea proiectului de lege. Biserica română greco-orientală într'un memorand adresat ministrului Apponyi și-a expus temerile sale cu privire la acel proiect de lege, pe cum și la toate acelea dispoziții, cari vătămă drepturile autonome ale ei. Și ca să nu se tragă la îndoială, că biserica merge în loialitatea sa până la extremul hotar al posibilității, a încercat a căuta după delăturarea acestor dispoziții vătămătoare o bază de tranzacțiune cu guvernul cu privire la reforma școlară, dar n'a aflat. Biserica noastră gr.-cat. a fost și mai pesimistă și în ședința episcopilor din 7 și 8 Martie a. c. durere, că din experiența trecutului

și din felul cum să prezintă acest proiect, nu a aflat nici cel puțin baza, posibilitatea, că prin vre-o tranzacțiune s'ar putea ajunge la oarecari învoiri cu guvernul și astfel a protestat atât la guvern, cât și la Maiestatea Sa.

Au protestat apoi sașii și sârbii, ba chiar și abatele *Molnár János* a vorbit în dietă în numele bisericii romano-catolice în contra proiectului.

După proiectul lui Apponyi tabloul școalelor confesionale și comunale să prezintă astfel:

Până în 30 Iunie 1900 susținătorii de școale sunt datorii a să îngrijă de salariul fundamental al învățătorului stabilit în suma de 1200 cor. resp. 1000 cor. anual, iar dacă aceasta sumă nu este de unde să se deie, sunt datorii cere ajutorul de stat pe lângă condițiile din proiect.

Dacă nu cer acel ajutor, atunci să consideră minimalul de stabilit 1000 cor. în contul confesiunii susținătoare de școale. Iar dacă suma aceasta nu să va putea încasa și totuș confesiunea nu cere ajutorul, își pierde dreptul de a mai avea școală în comuna aceea.

Va să zică minimalul de salar învățătoresc trebuie dat și anume sau da comuna din al său, sau cere ajutorul de stat. Afară de acest salar fundamental să mai stabilesc adausele de etate pentru învățătorii definitivii, cari au petrecut într'o comună neînterupt; la 5 ani 200 cor., la 10 ani 100 cor., la 15 ani 100 cor., la 20 ani 200 cor., la 25 ani 200 cor. și după 30 ani 200 cor.

Învățătorul unei comune, care începe cu 1000 cor., după 30 ani de serviciu ajunge la un salar de 2000 cor. Salarul acesta este dator să-l deie învățătorului comuna bisericească resp. politică, în caz de sărăcie îl da statul.

Bilanțul școalelor noastre după 1900 va fi deci: școale subvenționate de stat și școale nesubvenționate. Care vor fi în număr mai mare e

lucru limpede. Cele nesubvenționate mai că le vom putea înșiră pe degete. Ce urmează de aci? Urmează, că:

a) *limba magiara* are să se propună în toate clasele cursului de toate zilele după planul stabilit de ministru și în oarele determinate de el, în așa măsură, ca copilul să iasă din școală vorbind această limbă. Dispoziția aceasta se referă la toate școlile ori sunt subvenționate ori nu.

b) Ajutorul respective întregirea de salar să dea numai acelor învățători, cari vor propune *limba magiara*, *aritmetica*, *istoria*, *geografia*, *drepturile și datorințele cetățenești* după planul de învățământ și oarele stabilite de ministru *exclusiv cu folosirea manualelor și mijloacelor întrebuintate de el*. În această școală se folosesc exclusiv cărți de cuprins patriotic și mijloace de învățământ aprobate de ministru.

c) Școala, a cărei învățător a fost amovat din post pe motiv că învățătorul a fost neglijent în ceea ce privește instrucția limbii magiare sau se folosesc manuale oprite de ministru, sau când ia direcție contra statului, ministru o poate închide și în locu-i să înființeze școală de stat.

d) Ministrul de culte are dreptul, când să constate că și autoritatea superioară școlară este vinovată, că învățătorul nu și-a împlinit dato-

rința față de instruirea limbii magiare sau celealalte, dispune cercetarea tuturor școalelor de sub autoritatea respectivă prin comisar ministerial. Și dacă să adevărește, că și autoritatea superioară e vinovată, ministru detrage ajutorul dat resp. închide toate școlile, cari aparțin autorității respective.

e) Școalele ajutate sunt datorate să folosească tipăriturile stabilite pentru școalele de stat.

Va să zică ce mai rămâne din drepturile bisericești, ce le-a avut asupra școalelor? Nimica! Ajutorul ministrului trebuie să-l primească, condițiunile deasemenea. Primindu-le acestea toată organizațiunea internă a școlii trece în mâinile statului. El stabilește planul de învățământ, el aproabă cărțile și recvizitele de învățământ, el închide școala, pentru că învățătorul a fost neglijent sau contrar statului, unele studii pretinde ale propune ungurește după plan și în oarele stabilite de el. Și mai jignitoare sunt dispozițiile cu privire la învățător.

a) Dacă statul dă peste 200 Cor. ajutor vreunei școle, atunci aplicarea învățătorului e pendentă dela aprobarea ministrului. Dacă ministru nu-l aproabă din motiv penal sau patriotic, atunci autoritatea bisericească alege altul. Dacă nici acesta nu e aprobat, atunci fără a

mai întreba pe cineva îl denumește ministrul pe învățător. Unde ministrul contribuie cu mai mult decât jumătate la salariul învățătorului îl denumește ministrul deauna, trebuie să fie numai de aceeași confesiune de care e școala. Chestiile de ceartă dela școalele ajutate le rezolvă ministrul în mod final.

b) Ministrul poate ordona prin comisiunea administrativă cercetare disciplinară în contra învățătorului, dacă 1) e neglijent întru învățarea limbii magiare 2) dacă folosește manuale oprite 3) dacă agitează contra statului, contra confesiunilor, sau claselor sociale, contra proprietății, a căsătoriei sau se ocupă cu chestii de emigrare.

Ce-i mai trebuie învățătorului, ca să devină ofician de stat? Numai chiar jurământul, de care de asemenea s'a îngrijit acest proiect de lege.

La școalele subvenționate așadar învățătorul aproape iese de sub iurisdicția autorității bisericești și ajunge sub libera dispunere a statului.

Și cu toate că, se adună învățătorii la Caransebeș, ca să desavueze lupta deputaților noștri, și ținuta episcopilor români, să strice efectul adunărilor de protestare, nu va fi nime capabil să bage note discordante între noi. Căci deși învățătorii prin acest proiect

FOIȚĂ.

În clasa cultă.

— povestire originală, scrisă pentru „Unirea” de Ioan Agârbicean. —

(Continuare.)

8

Pentru anul de praxă schimbă orașul. Un oraș străin, abia doi advocați români aici. Voia să fie și mai liniștit decât la bătrânul Pavel, ca să se poată pregăti bine pentru censură. Acasă învâță în liniște, nu știu nimeni că trăiește și el pe lume, dar la tribunal, unde înlocuia de multeori pe avocatul, îl cunoscără în grabă de un tinăr foarte deștept, — iar de aici vestea se duce mai departe.

În serile frumoase îl atrăgea tot mai mult ceva să iese la stradă, să se plimbe, să mai vadă lumea. Cătreeră singur ulitele, o luă așa raznă, fără să aibă o țintă anumită, dar dela o vreme tot mai mult cercetă o stradă mai mică. Acolo, în fereasta unei case i-se arătă odată un cap nespus de frumos, și așa de curat i-s'a părut, încât de-odată îi veni în minte noaptea aceea de după prânzul ce l'a luat la Munteanu. Se gândia acasă de aici în colo tot mai mult la noaptea aceea, și la arătarea aceea minunată, ce o zărise odată la fereasta de pe strada aceea mică. Barbu era treaz la minte, așa de

treaz ca omul ce pornește în luptă, dar când se abătea pe strada aceea, îi pareă că ceva se tulbură în el, în firea lui tare. Și nu-i era urât de neliniștea aceea, ci mai vârtos o dorea, simțea iarăși că ar vrea să se mai adaugă ceva la sufletul său. Băgase de samă încă de mult că de-asupra pe părete este o firmă rotundă. Dar odată nu s'a putut stăpâni, ci când nu-l văzu nimeni, aprinse un chibrit și ceti numele românesc al unui doctor. Îi păru nespus de bine că stă un român aci, îi venia să fluere, și tot zimbând a mers pân'acasă. Știa Barbu că-i treaz la minte, dar c'a atunci, așa mbătat, fără să știe de ce, i-ar fi tot plăcut să fie. Părea un copil cărui i-a venit în minte o jucărie frumoasă, și se uită la ea zimbând, neștiind ce să facă cu ea.

Dar după ce în vre-o două sări fata se arătă iar la fereastă, — acum se vedea mai mult — Barbu nu mai zimbi, ci mai vârtos se plimbă pe strada aceea, încrunțat, câte odată șuerând, ca și când nu i-ar pasă de nimeni. Dar afund în sufletul lui s'a așezat icoana celei ce stă în fereastă, și nu s'ar mai fi mișcat de-acolo pentru toată lumea asta. Și dac'ar fi stat așa numai — un chip! Dar nu. Câteodată lumină, câteodată părea că revarsă o căldură așa de dulce, de Barbu se opriă în mijlocul drumului, și din trei nu știa ce s'aleagă: să steie locului, să meargă înainte, ori să se întoarcă. Și neaducând nici o hotărîre, tot mergea înainte.

Și odată, când lumină chipul acesta mai tare, într'o după-miază lui Barbu îi veni o hotărîre din bun senin. Cam suferă de o boală, va și ști el să spună, merge dar să consulte pe medicul cel de român, că ceialaltii, — jidovi, is șarlatanii dracului. Tot așa de hotărît cum eșise din casa lui Muntean odată, intră acum la doctorul. Mai curajos ca orice om care merge la medic. Dar când să intre în casă, iata gata încurcătura! În care odaie e laboratorul? Caută vre-o inscripție, vre-un semn, și nu află. Ce-i mai rămâne decât să iese și să vină de altădată. Dar când se întoarse să plece, o șopărlă de domnișoară, lunecă prin deschizătura îngustă a unei uși.

— „Cu dl doctor aveți vre-o treabă?”

Barbu, se învârtă în călcăi, dar când o văzu că-i chiar ea, i-ar fi părut mai bine să nu se fi învârtit. Cum l'a întrebat cu graba, el n'ar fi știut de data asta să-i spună cum îl cheamă, dar încă ce are cu medicul.

Fata văzându-l așa era se izbucnească în ris, dar stăpânindu-se îl mai întrebă odată.

— „Da Domnișoară cu Dumniului. Se vede că nu-i acasă.

— „Nu, dar vine'ndată. Dac'ai putea să aștepti câteva minute.

— „Că nu pot, am afaceri, vin eu de altă dată.” Și porni fără să mai privească îndărăpt, dar fata rămase privindul și zimbând ștrengărește, lunecă iarăși pe ușa abia deschisă, în lăuntru.

ajung într-o situație materială mai bună, neasămănat mai bună ca mai înainte, este lucru limpede, că în schimb vor deveni slujbașii statului cei mai mulți, pe cari îi denumește și îi trimite statul acolo unde el vrea și dispune de ei cum el vrea.

Nu este suflare românească, care să nu vrea ca învățătorii noștri să-și capete salariul prescris de acest proiect, chiar și dela stat, dar de asemenea nu este învățător român, care cu mâna pe inimă să poată zice că pe lângă astfel de condițiuni, biserica ar putea să primească acest ajutor. Și chiar pentru că suntem toți de acord în acest punct, chiar pentru aceea protestele ce se ridică de pretutindenea câștigă foarte mult în importanța lor. Alături suntem cu toții: preot și învățător, domn și țaran.

Instrucția religioasă și limba maternă.

Cu inscripția: „Limba vlamandă în camera deputaților prusiană“ a scris deunăzi „Le XX. Siècle“ din Bruxelles:

„În 14 Martie a ajuns în camera prusiană de deputați la pertractare, greva școlară polonă. Ni-se raportează din Berlin, ca domnul ministru al cultelor von Studt, apărând ținta guvernului a zis: „Praxa, carea o păzim noi în provinciile polone, se păzește fără de împotrivire și în străinătate. În Bretagne, unde limba maternă este cea bretonă, instrucția religioasă se face în limba franceză. Este știut, că în școlile mănăstirești din provinciile vlamande ale Belgiului

instrucția religioasă se face în măsură mare în limba franceză.“ Întrebăm, cine a putut să fie oare acela, carele a informat în acest chip pe ministrul von Studt despre ceea ce se întâmplă în Belgiu în privința folosirii limbilor în instrucția religioasă? În Belgiu clerul poartă pretutindena grije de aceea, ca în religia pruncii să primească instrucția în limba aceea, carea o înțeleg, și nimănuia nu-i trece prin gând, ca în privința aceasta să creeze dificultăți. Nu numai că vlamanzilor li-se dă instrucția religioasă în limba vlamandă, ci afară de aceea veghează auctoritatea bisericească, ca în comunele acelea vallone, în cari se află imigrați vlamanzi, în clerul parohial să fie și câte un preot, carele să fie în stare, să predice și să propună pruncilor catehismul în limba vlamandă. Așa stă lucrul în partea aceea a instrucției religioase, organizația căreia atârână nemijlocit dela cler.

„Mai restă încă instrucția religioasă în școlile statului. În privința aceasta încă se iau măsuri, ca cursul religios preste tot în Flandria să se dea în limba maternă a pruncilor. Poate să se susțină, că în școlile populare preste tot nu este prunc, căruia să se încerce a i-se octroaia o instrucție religioasă într-o limbă, carea nu o pricepe bine.

„Aserția ministrului Studt a fost deci de tot falsă. Aceasta fie zisă, pentruca să se arete, că „știința germană“, față cu carea anumiți oameni nutresc un sentiment chiar prea de fetiș (idolese), încă poate să rătăcească.“

La aceasta adauge „Germania“ din Berlin: „Așa „Le XX. Siècle“, căruia întru adevăr nu poate să i-se ia în nume de rău, că înfruntă în chip așa de hotărât declarația publică a ministrului von Studt, după ce în Belgiu darea instrucției religioasă este în chip absolut treaba bisericii, în care guvernul nici decum nu se mestecă. Preste tot nu

pricepem. — așa n'-se scrie din Belgiu, — cum se poate, ca puterea statului să se dimită cu cetățenii săi proprii la o luptă pentru folosirea limbii materne, mai ales în instrucția religioasă. — Și cum stă lucrul în Bretagne, la carea domnul ministru încă s'a provocat? Despre aceasta m'am informat dela un Breton. În Bretagne, după cum m'a asigurat el, sunt 5 departamente, din cari unul este „francez“ și folosește limba franceză ca limbă maternă de instrucție, așa dară și în instrucția religioasă. Iară celelalte 4 sunt curat bretone, nu știu limba franceză și de aceea și folosesc numai limba bretonă ca limbă de instrucție. Așa dară nici cu provocarea la Bretagne nu a fost norocos ministrul. Că trebuie, ca până și Franța cei francmasonă și liber engetătoare să-l rușineze! Ar trebui, ca în cauza politicii prusiane față cu Polonia să se asculte odată judecata străinătății.“

N'ar fi oare bine, să o facă aceasta și „catholicul“ conte Apponyi, „mai catholicul“ partid popular din Ungaria și „catholicissimul“ episcopat latin din Ungaria?

Biserica și dreptul. Sub acest titlu — revista „Papok Lapja“ în Nr. 12 publică un frumos articol, din a cărui conținut evident apare că autorul e foarte măhnit în suflet constatând cum curentele ateiste, cari azi sunt la modă în stăpânirile de stat europene, au cea mai dezastruoasă înfrăușire asupra formațiunii caracterelor. Se arată în numitul articol că *dreptul* e de origine divină și ca atare numai așezat pe baza legilor dumnezeiești poate fericii popoarele. Argumentările sunt limpezi și istorice. În adevăr când cu invaziunea popoarelor dreptul a fost luat în ascuțitul săbiilor, când cu resboalele religioare ca și cu ocaziunea revoluției franceze — dreptul eră sau să fie scos afară

Dar Barbu n'a mai venit, și de atunci nu se mai putea convinge de e așa treaz, ca pân' acum, la minte.

S'au întâlnit însă curând la o petrecere. Barbu-i vorbea foarte sereios, iar drăcoica da mereu să rădă, când n'o vedea acesta. Dar când el o privea, chipul fetei se făcea așa de cuminte, așa de curat, ca o iconă, așa cum i-a rămas lui Barbu în minte. Și toate în viața lui Barbu le-a făcut cu socoteală, cu un plan bine hotărât. Singur acum nu-i venia nici un plan în minte, nici nu putea să judece bine ceea ce face. În viața lui singuratică, aspră îi părea, că răsărise o floare așa de frunoasă, așa de scumpă, care plătește singură mai mult ca toată viața lui. Și numai floarea aceasta o vedea acum. N'avea, săracul nici un meșteșug în vorbă, și nu știa cum să înceapă, ceea ce simțea, că trebuie să spună, și așa înainte de despărțire i-a spus fără nici un incunjur, ce gânduri serioase are. el. Fata era să aibă aceeaș izbugnire de răs, ca atunci în curte, dar totuși se rețină și-i zise: „Să mai poțtești pe la noi“.

S'a mai pofțit Barbu, cum să nu! Pân'a mers la cenzură s'au făcut prietini foarte buni, și doctorul bătrânul îl bătea pretinește pe umăr. Fata, izbugni ea în ris, dar numai când vedeă pe cineva în străntoare. Asta a observat-o și Barbu, dar nu i-a luat'o în nume de rău. Altcum fata eră drăguță, de Ilie ar fi stat cu ea de vorbă ziua întreagă.

Vârtejul îl ducea înainte pe Barbu, și abia apucă să se mântue odată și cu cenzura să-și deschidă cancelarie

Vremea cât a stat la cenzură și-au scris cu Valeria epistole, întâi de ceremonie, apoi de dragoste mare, adâncă. Ceeace n'a putut să hotărască cu vorba au hotărât în scris: Ziua logodnei și a nunții.

* * *

Barbu nu și-a putut, nici nu-i venia să-și deie seamă de ce face până la ce l'a dus vârtejul de care se simțea prins până în capet. Și atunci, eră căsătorit cu Valeria. Și și-a deschis cancelarie aci în oraș, se simțea nespuse de îndestulit și fericit. Îi părea lui cam nefirească fapta aceasta din urmă a lui, dar când vedea pe Valeria nu-i părea nimic rău de ce a făcut, ci mai ales se bucura, și ar fi fost gata să facă acum, dacă n'ar fi făcut.

Se apucă cu temeiul de muncă, așa cum și-o închipuia dânsul când va fi de capul lui. Să lucreze ca un binevoitor, ca un părinte, încât să-și lase un nume în lumea asta, că averea dac'o aduni de pe oameni tot s'alege nimic de ea, dacă nu în copii atunci în nepoți ori strănepoți. — Oamenii se alipiră grabnic de el, și avea har Domnului, lucru de-ar putea să ție și un cancelist. Dar nu ținea, că eră sprintin la mână, și aprig la voință, iar în casă îl așteptă Valeria cu privirile dulci, așa de pătrunzătoare. Și putea

să-i fie drag și la șopârta de ea, căci Barbu eră acum om în floarea vieții, și rari tineri, cari să-i poți pune lângă Barbu. Pe lângă aceasta simțise ea ceva superior în Ilie ce-i făcea ei de tot bine, și o făcea să fie sigură, că nu se va întâmpla nici un rău. Avea servitoare și tot ce-i trebuia; avea prietene, cari puteau veni ori când la ea.

Dar într-o zi veni la Barbu un om din satul lui și-i spuse să grăbească acasă, că tată-s'o îi în cele din urmă. Nu-și uitase de ce-i de-acasă nici odată, și-i ajută în toată luna. Da Barbu bătrânul slăbise tare de atâtea strapate, și avocatul cel tinăr știa, că nu va duce-o mult.

Când ajunse acasă nu mai trăia. Îi veni în minte toată bunătatea acestui suflet și toată cinstea curată ce i-l'a înfrumșețat, și Barbu își uită de nevasta tinără, de fericirea lui, de tot binele ce-l avea acum. Simțea că pierdut pe cel mai drag om ce a avut vre-odată în lume, și inima lui, care nu-și aduce aminte să fi vărsat odată un strop de lacrimă, decând e om, i-se înduioșe, frângându-i-se parcă, și începă să plângă cu hohot. Popa din sat a luat la palmuța lui douezeci de zloți pentru înmormântare, de-a stat năuc și nu-și credea ochilor. Drept că și bătrânul a fost pe vremuri fruntaș în sat.

(Va urmă).

din lume sau zdrobit, nimic, dacă nu se refugia la sinul cald a bisericii care l-a scutit și nutrit ca pe un făt iubit și leguit al său.

Pe drept exclamă deci autorul: „Ce va fi de drept dacă se înădușe glasul bisericii? Ce va fi de drept și de dreptate, ce de lege dacă se înlănțuște biserica scutitoarea credincioasă a dreptului?”

Pentru scopul ce urmăresc o se mai spicuesc din articolul pomenit cele de lipsă, toate adevăruri: „Numai de atunci e în alergare socialismul în statele europene decând e în lanțuri biserica și Pontificele strâmtorat între pereții Vaticanului. Numai de atunci cunosc capetele încoronate și principii lumesti figura anarhiei de care tremură, de când au lăsat să fie ucis dreptul și chiar în brațele bisericii. Muncitorii nu află plăcere în lucru — și ei plăceri doresc, da plăceri pentru că li s'a luat credința și Pați despoiat de Dumnezeu. — Ar fi o amăgire ridiculă a nega că în Pariz puterea legală și ordinea de stat nu-i decât un hârb împrejmuț de sulitele ostașilor, ca nu cumva să-l atingă ruda dela *steagul roșu*, care imediat l-ar sfărâna. Anglia, Belgii și Germania tremură de socialism. Unde-i dreptul, ordinea de stat, doar în mâinile cărmuitorilor? — Nici decât — E iarăș refugiat unde au mai fost în timpuri grele pentru el.”

E foarte semnificativ acest articol și de aceea nu l-am scăpat din vedere. Importanța sa o văd și află în împrejurarea, că e contemporan cu legea Aponiană, care proiect de lege, ori cât să neagă, nu-i scutit de bolnăviciosul curent modern întru cât tinde a despoia bisericile de dreptul, de aș prescrie și aprobă manualele de instrucție pentru școlile populare confesionale, a le despoia de un drept divin și natural.

Și fiind contemporan acest articol încă și cu conferența episcopatului catolic din Ungaria, în care s'au desbătut și proiectul de lege a ministrului Apponyi — imi vine a constata că și compatrioții catolici prevăd o catastrofă pentru biserică în numitul proiect, se gândesc la fel cu noi când e vorbă de drepturile bisericii. De aceasta numai bucură ne putem — dar ne supără credeul lor practic. Zădarnic se vaicăară dacă nu se și opun tendențelor nefericitoare pentru omenime. Nu voiesc a face politică, dar acum ar fi timpul ca biserica catolică să steie umăr la umăr cu bisericile noastre unite — și neunite spre a nu lăsa ca bălaurul să intre în sanctuarul școalelor creștine. De protestanți nu vorbesc, ei nu cad în categoria creștinilor buni. Și ca să nu mi-se impute această apostrofă aspră — spun că o zic pe baza unei sentințe a unui distins conațional al lor: „Sentimentele religioase a protestanților sunt așa de elastice, încât ușor pactează nu numai cu liberalismul ci și cu necredința”. (Dr. Kazaly Imre).

Catolicii din Ungaria au un partid în parlamentul țării cu un program frumos-creștinesc. Au între deputați câțiva preoți erudiți (nu înțeleg și pe Markos), să ne permită deci frații catolici întrebările: De ce deputații lor au trecut în tabără străină de programul lor? De ce înșiși preoții deputați primesc cu imni de laudă acest proiect? Noi o știm, dar totuș ca să avem o mărturie sinceră pentru posteritate, înaintea căreia singuri pe ei voim a-i face răspunzători, pentru o eventuală catastrofă, le cerem răspunsul sincer.

Fie că-l vom primi, ori că-l vor ține ascuns, așa imi vine să mă tânguesc de atâta scăpătate a catolicilor dela axioma morală: *Magis Deo, quam hominibus!* Și-mi mai vine să sorot toate adevărurile frumoase din articolul care m-au îndemnat la acest scris — de vorbă adevărate, dar pentru frații ce le-au pus pe papir răci ca sloiul de gheață chiar pentru credeul lor practic. — Una zic și alta fac.

— p. —

Chestiuni școlare.

V.

În toila mișcării noastre s'a deslănțuit ideia înființării unei foi de cuprins *social-pedagogic*. La început era vorba, ca chestiunea aceasta să intre ca un punct separat în programul congresului ce să plănuiește. Neputându-să prevedea timpul intrupării, am hotărât a grăbi apariția, ca astfel tocmai prin ea să pregătim terenul congresului.

Mulți au văzut în intențiunea noastră o pornire periculoasă. Au crezut că aceasta va fi zbiecu școalelor și mai ales a bisericii, înăsprind și mai tare relațiunile dintre învățători și directori. — Nește temeri mai fără temei nu să pot închipui. Cei șovăelnici și rău temători, trebuiau să aștepte apariția, și numai convingându-se de adevăr, aveau dreptul să-i afirme insuficiența, și tendința-i greșită. Ca să îndreptăm părerea opiniunii publice statorind purul adevăr, ne vom ocupa mai pe larg și cu chestiunea aceasta.

Înființarea foaiei noastre era o necesitate. Aceasta o dovedește realitatea și iată cum.

Noi până azi am avut o grămadă de foi, cari au apărut în diferite intervale. Va fi destul să amintesc: *Biserica și Școala*, *Școala și Familia*, *Convorbiri didactice* și *Foaia pedagogică*. Toate acestea n'au fost reclamate de învățătorime, fără au fost mai mult opera singuraticilor, cari în modul acesta au vrut să impună dascălimei păreri și principiile profesate de ei. — Învățătorimea fiind-că nu era ajunsă la acel grad de cultură ca să le poată pricepe rostul, — nu le-a sprijinit. — Și precum au răsărit, așa s'au și stâns fără de a stârni în sufletele noastre vre'o părere de rău, și fără ca prin existența lor să lase vre'o dungă de lumină. Precum n'au fost reclamate, așa n'au fost regretate.

Înființându-să, Reuniunea noastră și-a decretat de organ al său *Foaia școlastică*. În coloanele acesteia s'au tractat afacerile școlii și ale Reuniunii. A izbutit a strânge în jurul său o samă de învățători, pe cari i-a crescut și format, așa că în timpul din urmă puteam scrie liber, în ori ce chestiune de școală, și a învățământului nostru național. Prestigiul ei promitea, dacă să observa mai mult tact din partea celor ce o dirigează. S'a întâmplat însă, că aducându-se grele înviniri corpului didactic, am cercat ca în organul nostru să ne motivăm nevinovăția. Voiam să dovedim cât de neîndreptățite sunt învinuirile aceluia cari ne timbrează pe noi de oameni indolenți, cari nu ne cunoaștem chemarea și nu ne pricepem misiunea. — Organul nostru, pe care noi îl susținem ne-a refuzat *ospitalitatea*. — Aceasta a produs o mare nemulțămire în sinul învățătorime, care s'a manifestat și cu ocaziunea adunării generale din acel an. S'a cerut anume să se lapede de caracterul semi-oficios, și mai îndreptând unele scăderi, și făcând

unele îndreptări, să reprezinte și apere interesele învățătorime. — Ni s'a răspuns însă, că în forma și spiritul cum noi dorim nu să poate redacta. — Am tăcut deci. Neinteresul față de el a crescut din zi în zi, care azi și-a ajuns culmea. Organul ce-i drept a ajuns anul IX-lea, dar numai contând pe fondul Reuniunii, de unde azi li sunt împrumutate aproape 10,000 cor. Și asta să mă ierte ori cine, dar vina mare parte nu e a noastră.

În presa periodică, fulgerile unor persoane comode mai continuau încă. S'a început deci ventilarea ideii, ca noi învățătorimea o classă atât de număroasă, să cercăm editarea unei foi *social-pedagogice*. Și aici să ne afirmăm, așa precum pretinde însămăntatea oficiului nostru, aici să ne putem arăta drepturile și datorințele noastre; și aici să discutăm chestiunile școlare și de învățământ, cari așteaptă o grabnică rezolvare. Acesta e cuprinsul apelului din 13 Dec. 1906, subscris de 21 învățători. Pentru a putea hotări toate amănuntele ce să țin de editarea și redigiarea unei foi, am statorit ca zi de consfătuire 10 Ian. 1907, *Clujul*. La apelul publicat a răspuns mai mulți învățători, dintre cari a culminat răspunsul prof. Anton Domide. Sosind ziua ne-am străus așa câți am putut, și completând programul nostru, cu a Dni Domide, am format un plan de acțiune, care nu-l mai au nici una din foile existente, și nu l'au avut nici cele repausate în Domnul.

Că pașul nostru e înțeles de învățătorime, să vor convinge toți cei pesimiști. Aceasta nu va călca în ogășile vechi fără e menită să formeze o nouă direcțiune. Scopul li este ca să provadă învățătorimea cu o cultură social-pedagogică, de care formal suntem lipsiți. Și de n'ar fi nimic nou în lucru, faptul că toată dascălimea, grupată în jurul unui dascăl, a cărui reputațiune nu poate trage nimic la îndoială, încă e destulă garanța pentru viitorul ei. Prin urmare scopul nostru nu este ca să ne îndopăm cu teorii, fără voim să ne manifestăm înaintea publicului mare, păsurile și intențiunile noastre. Ne vom studia noi pe noi, ca să îndreptăm ce e de îndreptat, și să sanăm ce-ar fi de vindecat. Vrem să convingem societatea omenească că noi nu suntem un element netrebnic în organizația ei, fără un element de care trebuie să țină cont. Vrem să dovedim cât de neîntemeiate sunt învinuirile ce să aduc corpului didactic. Vrem să ridicăm stindardul neabăgat în samă, pe care scris'am vorbele: cultură ne trăbue. Vrem să spunem că dacă noi până azi n'am fost la culmea chemării, n'am fost, din cauze neatârătoare de noi. — Acesta ne e scopul și pentru acesta vom lupta. Izbânda va fi sigură, căci cauza pentru care am pornit mișcarea e cauza dreptății. Iată dar că: „dacă nime nu să îngrijește de noi, dacă suntem tractați ca niște fii prea mășteri, ne vom ajuta noi pe noi. — Ne vom crește unul pe altul, și ne vom da mână de ajutor unul altuia. Toți ca unul și unul ca toți. Noi prin noi”. — Acestea le spunem cu sânge rece, la toți aceia, cari au vrut să le știe, și tocmai bine că ni s'a dat privilegiu, ca la urmă să nu ni se impute că noi, nouă ne facem reclamă. Oficiul nostru pretinde fapte nu vorbe.

Morlaca la 27 Faur 1907.

Trăian Șuteu
învăț. dirig.

CORESPONDINTE.

— Sinodul vicarial. —

5 April n. 1907.

Cea dintâi zi frumoasă și caldă, în părțile acestea, 2 April, ne-a adunat spre centrul Țării Oltului, la Făgăraș, peștritul și înstrăinatul Făgăraș care e mai mult o ironie pentru noi cari trebuie totuși să-l recunoaștem de „centru.“ Cu inimi calde ca înșas prima zi a primăverii, azi ne-a văzut pe noi acest „centru“ de care lucru desigur nu a trebuit să-i fie rușine. Înțeleg adunarea de protestare a Românilor acestui colț de țară, ținută cu mare însuflețire aici contra nenorocitului proiect apponyan care ar vrea, pe semne, să mai adaugă o piatră prețioasă la cununa cea hârbită a marelui guvern care e acum în șea și ale cărui acții, în urma năzdrăvaniilor membrilor lui au scăzut la zero. A fost adecă o minunată coincidență; preoțimea ambelor confesiuni române a putut lua corporativ parte la adunare, căci s'a întâmpnat în aceeași zi.

În așa numitul sinod al nostru, început la oarele 9 în școala noastră gr.-cat. sub prezidiul P. O. Dn *Iacob Macaveiu* vicar, pe lângă lucrurile obicinuite curente s'a încins oare care discuție asupra unui obiect pe care țin să-l relevăm aici, anume chestiunea contribuției la fondurile de penziune cu 10% din ajutorul de stat. Știm că sinodul arhidiecezan din toamna anului trecut a decis acest lucru, care asupra noastră — cu puține excepțiuni, a făcut cea mai bună impresiune căci avem acum nădejdea că vor crește în proporție cuvințioasă acele fonduri — de penziune — din cari cu toții ne vom împărtași la caz de nevoie.

Pentru a lua poziție contra acestui conclud al sinodului arhidiecezan, preoții din vicariat am fost chemați la adunare extraordinară și anume pe 14 Decembrie a. tr. la Făgăraș. Nu am înțeles rostul unui asemenea pas mulți dintre noi, iar asprimea timpului și depărtarea pe mulți ne-a făcut să nu putem lua parte la acel sinod. Cei cari au participat au și hotărât să ia poziție, și să ceară schimbarea acelu conclud, lucru ce miroasă a răsvrățire căci vicariatul însuși a fost reprezentat prin delegați la sinodul arhidiecezan, iar ceea ce se decide în asemenea sinoade nu poate fi schimbat așa numai netam nesam. Concludul luat la Făgăraș în 14 Decembrie a fost respins de Prea Ven. Consistor din Blaj lucru ce eră de prevăzut.

În legătură cu aceasta, comunicându-se răspunsul, spre marea mirare a multora dintre noi, am văzut că să dă loc unei noue discuții privitoare la acest obiect, care a făcut o impresie de tot ciudată. Ce zor eră să se mai dea loc unei discuții în asemenea caz? Ori cum s'ar prezintă chestiunea aceasta, ea apare forțată, trasă de păr. Căci e mai pe sus de orice îndoială că ori care dintre noi mai ușor dă din ceea ce primește — ca să zicem așa — de-a gata, în cazul de față, mai bucuros lasă cineva 10% din ajutorul de stat, căre și așa nu-i constant ci uneori mai mare și alte ori mai mic, decât să se dea 10% pe de-a întregul din toate venitele parohiale, cari de altfel sunt cam problematic socotite peste tot și nearanjate.

S'a făcut propunere sprijinită de 15 membri ai sinodului ca scripta P. V. Con-

zistor să fie luată simplaminte la cunoștință, fără de a să mai discută, dar ce să vezi? s'au aflat și de data asta câțiva cari să zică contra și cari au hotărât să facă o nouă reprezentare la P. V. Consistor... Asta de altfel am spus-o singur numai ca să se știe.

Sinodul s'a continuat și după prânz. Preotul G. Boeriu din Cârța a citit dizertația sa bine lucrată și actuală: „Exerciții spirituale și misiuni“ pe care cu toții am ascultat-o cu mare plăcere. Misiunile nu au fost introduse până acum în Vicariat, pentru introducerea lor militează dizertația, lucru ce să va discută altă dată mai pe larg. Colegul Boeriu a fost aplaudat. Proximul sinod să va ține la Vaida Recea în toamna anului curent, inovație de mult plănuită dar neexecutată până acum.

S'a primit apoi unanim propunerea făcută de un membru ca să se exprime Ilustrilor nostri arhieriei călduroasă mulțumită pentru pașii energici făcuți contra proiectului de lege al ministrului Apponyi, în cauza școalelor confesionale și comunale și să fie rugați a mijloci retragerea acelu proiect mergând în numele credincioșilor bisericei noastre gr.-cat. de va fi necesar până la treptele tronului. Pe urmă totii preoții prezenți s'au mărturisit și ne-am despărțit cu frumoase suveniruri legate de ziua 2 April 1907.

Bărseanul.

REVISTE.

Austria. În 8 April 1907 s'au împlinit zece ani, de când a fost ales de primar al Vienei *Dr. Carol Lueger*. Atunci a înțeles Împăratul, că partida lui *Lueger* își câștigă tot mai mult teren, și prelângă toate uneltirile capitaliștilor și a liberalilor a întărit pe *Dr. Lueger*. El, cum promitea în ziua alegerii sale, a fost condus de iubire și credință față de neamul său, față de religiuinea sa și față de patria sa. Idealul acesta i-a dat Vienei un aspect nou, cu totul deosebit de cel ce eră înainte cu 10 ani. În privința socială, igienică, orașul întrece multe capitale. Să amintesc numai institutul făcut pentru oameni muncitori și săraci, cari nu mai pot lucra, — ori parcurile și stradele atât de grijite. De aceea a zis regele *Carol* al României că *Lueger* e nesmintit unul dintre cei mai mari oameni ai veacului nostru. Ne asociem și noi la felicitările ce i se aduc din acest prilej din toate părțile.

Noutăți.

Din Arhidieceză. Duminecă în 7 Aprilie n. a conferit Escelenția sa Dl Metropolit tonsura clericală și ordul lectoratului următorilor teologi din cursul III. al seminariului arhidiecezan: *George Balota, Corneliu Baș, Vasile Berinde* toți din dieceza Lugojului; *Vasile Candrea, Vasile Cergihzan, Alexandru Cojocar, Liviu Costea, Romul Crișan, Iosif Cutean, Augustin Folea, Aureliu Iubaș, Aron Moldovan, Valer Opreș, Aurel Păculea, Coriolan Podoabă, Victor Pop Poptelec, Victor Pop Ulieș, Petru Simu, Ioan Șolnay și Isidor*

Vlad. Tot atunci a conferit subdiaconatul și diaconatul clericilor absoluți: *Teodor Branea, George Grecu Vincențiu Sima*, pe cari Sâmbătă în 13 April îi va hirotoni de preoți. Cu ocaziunea aceasta va conferi tonsura clericală și ordul lectoratului la mai mulți teologi bienali.

Promovație. *Iustin Cl. Iuga*, cand. de avocat a fost promovat de Doctor în științele juridice. Felicitări sincere!

Adunările de protestare contra proiectului școlar a contelui Apponyi să țin lanț. Ar fi prea lung șirul, dacă am însemna numai pe acele, cari sau ținut în săptămâna ultimă. Adaugem de data aceasta, că și sinoadele protopopești în adunările de primăvară se alătură la mișcarea comună și protestează contra atacului plănuit asupra biserice și școalei confesionale.

Coincidență. Sub acest titlu „Tribuna“ din Arad, luându-se după „Lupta“ începe și ea a da în preoțimea unită și se acată chiar de Preasf. Episcop al Lugojului, despre care sustine, că „îș cheltuește toată trecerea Sa... pe lângă un vicișpan și subalternii acestuia, pentru că... să fie prin abus și apucături administrative instituit de notar al comunei Căut un om“ nevrednic. Nu mai întindem vorba, informația aceasta e o pură calumnie de cea mai pesimă speție și regretăm mult, că „Tribuna“ care se avântase în timpul din urmă la un ziar foarte bine redactat, își umple coloanele sale cu astfel de fleacuri nevrednice de un ziar, care se respectă.

Intâlnire de domnitori. Regele Eduard al Angliei s'a întâlnit cu regele Alfonso al Spaniei, iar regele Victor Emanuel al Italiei e chiar în vizită la regele George al Greciei. Ca totdeauna, așa și acum, vizitele acestea nu au numai caracter intim și de sigur și ceva politică e amestecată.

Prelegeri populare. Comitetul Despărțământului Blaj al Asociațiunei începe Duminecă seria prelegerilor populare economice. Prima prelegere se va ține la Veza.

Dela adunarea dela Blaj. Fotograful Adler din Orăștie a luat din cinci poziții marea adunare dela Blaj. Unele din pozele acestea sunt foarte frumoase. Le recomandăm cetitorilor. Se pot procura à 1 cor. bucata dela Librăria arhidiecezană.

Întru amintirea prof. Nic. Ionaș, au mai contribuit: *Elie Câmpean*, viceprot. G. Szt. Miklos 2 cor. *Ales. Donescu*, preot, *Vasláb 2 cor.* *Nicodim Rus*, învățător, *Vasláb 1 cor.* Bani aceștia s'au adaus la fondul monumentului care face până acum 147 cor.

Necrolog. † *Isidor Lupu*, învățător pensionat a repauzat la 7 April în anul al 59-lea al etății și 35-lea al căsătorii.

— † *Valeria Moraru. n. Pop* după lungi și grele suferințe, în etate abia de 20 ani, împărtașită fiind cu sfințele taine, și-a dat nobilul suflet Luni, în 8 Aprilie st. n. la 10 oare a. m. în mâinile Creatorului.

În veci amintirea lor!

Posta Redacțiunii.

T. Ș. Partea ultimă a articolului nu l'am putut publica, fiindcă tonul în care e scrisă, strică tot.

N. O. B. Chestia de sub întrebare nu se referă la altceva.

A. P. Durere! comunicatul dv. e așa de confuz că nu poate fi dat tiparului.

AVIS!

Să afte de vândut un **VIER** de 9 luni foarte frumos rassa ungu-rească. A se adresă la **GEORGE SPECK, Măndrade (Monora) posta Balázsfalva.**

Partea literară.

Știința și Religia.

Critica unui articol cu același titlu de Nicanor et Cie în „Viața Românească” Nr. 9.

(Continuare).

Cred fără folos a pomeni sectele judaice din aceeași vreme, de oarece e cunoscut tuturor, în ce luptă înverșunată au fost ele cu legea nouă.

Bunăoară creștinismul n'a dedus dogmele sale nici din celelalte sisteme filozofice.

a) Școala lui Plato, renumită prin idealismul platonice și formele ideilor universale, desigur n'a servit cu specialitatea sa dogmelor categorice ale religiei creștine. Apoi firea și preexistența sufletelor omenești, forma statului etc. se opun de-adreptul principiilor creștinești.

b) Filozofia peripatetică alui Aristotele este din mai multe privinți serioasă și sănătoasă. Dar dogmele creștine sunt cu mult mai sublimă, așa că întrec chiar invenția înțelepciunii finite. Despre o deducțiune a lor din filozofia aristotelică nu poate fi vorba.

Cum vom deduce oare taina Botezului din știința pozitivă? Iar alte dogme încă mai puțin! Principiile peripatetice nu sunt de loc suficiente.

c) Stoa ține în multe privinți lucruri de tot în contradicție cu adevărul creștinesc. În logică și fizică notăm monismul alterat, fatalismul, formarea ideilor și explicarea realității lor. Etica fu ceva mai serioasă, dar totuși ea fu departe și nici de cum în stare să propească pornele egoismului rafinat al Stoicilor.

d) Epicureismul răspândit tocmai pe vremea Cezarului August, cât este el de nevrednic pentru a fi comparat cu un sistem filozofic, necum cu materialul științific, din care să se deducă filozofia creștină. Materialismul complet, bazat pe atomii eterni în mișcare, pe de o parte, pe de alta dogmatismul speculativ și dogmatismul etic al plăcerii, iată câteva motive, cari ne-ar îngrozi, de am voi să-l alăturăm cu seriozitatea legii nouă.

Din întreita categorie de dovezi cuprinse în acest număr, conclud așa fel. Este o ironie științifică, calculată poate spre a-și bate joc de ignoranța P. T. Public, când cineva afirmă, că la începutul religiunilor — și în deosebi la începutul religiunii creștine — credința în diversele dogme „nu numai că nu era în contradicție cu știința timpului, dar apare ca bazată pe inducțiuni și deducțiuni, ce par contemporanilor cu desăvârșire legitime științifice, isvorâte din materialul acumulat al cunoștințelor pozitive.”

III.

„Ar fi interesant de analizat metoda prin care religiunile utilizează și completează materialul științei pentru a da o bază morală acțiunilor omenești, — metod, în fond, identic cu acel întrebunțat de metafizică, — însă nu putem face această analiză aici.”

Notez la locul întâi, că e o mare deosebire de înțeles a zice, că cineva *utilizează* și că cineva *completează* un material oarecare.

Cât de interesant ar fi să aflăm în ce chip religiunile — în deosebi religiunea creștinească — utilizează materialul științei, o va fi înțeles desigur fiecare, citind Nr. II.

Interesant din punct de vedere al ironiei, comediei, satirei etc.

Religiunea creștină completează de fapt unele teorii filozofice: dar cari anume și în ce fel, nu cred de folos a desluși aci.

Dnii P. Nicanor et Cie zic încă, că utilizarea și completarea religiei (sic!) prin materialul științei, se face după un metod, în fond, identic cu cel întrebunțat de *metafizică*. Risum teneatis amici!

Ce mai utilizare și completeare *metafizică*, când Mahomed d. p. încălecat pe un balon sbură spre cer, ridicându-se în văzduh, ca baba din poveste, și incurcă apoi capetele concetățenilor săi; sau când propagă Arabilor revelațiunile sale, ucigând pe ori ce ticălos, ce nu voia să-i creadă. Halal de metafizică, când Quakerii și Convulsioniștii să încârligă și să strîmbă ca vai de mine... sub influența inspirațiilor superioare. Cum? Doară acestea toate aveau de scop „a da o bază morală acțiunilor omenești!”

IV.

a) „Dar mersul evolutiv al științei e „cu mult mai repede decât al concepțiunilor „morale”.

Această afirmare aplicată oamenilor singuratici, evident, nu să adevărește. Fiecare copil, înainte de a fi învățat decalogul, simte doară ceva rușine, când a mințit, sau când îi vin în cap pentru prima oară lucruri necinstite. Ba, principiile etice ca acestea: nu să cade să asuprești pe cel nevinovat; ce-i rău, trebuie să evițăm; virtutea e ceva bun ș. a. m. . . aceste principii le cunoaște ori ce om, chiar fără a fi învățat procopseala științelor moderne.

Aceeaș afirmare aplicată omenirii în totalitate de fapt tot nu să adevărește față cu religiunea creștină. Creștinismul ne prezintă tocmai în primile veacuri *mii* de oameni moralmente *perfecti*, pe când știința lor pozitivă nu să putea desvoltă într'aceeaș măsură. Mai uimitor este însă faptul, că acei creștini cu o morală perfectă în teorie și practică au folosit culturii și științei omenești înfinit mai mult, decât folosesc moralei și eticei contemporane cei ce au lins puținică știință pozitivă în veacurile moderne.

b) „Principiile etice dăinuiesc milenii” și vor dăinui în totdeauna fără schimbare, câtă vreme nu-și va schimba omul firea lui! Autorul Infinit al Universului este și El imutabil. Ce privește morala creștină în deosebi, ea durează de acum 19 secole și va dura până la finele lumii, când morții cu toții vor învia, spre a-și depune meritul faptelor săvârșite de cu viață în mâinile Dreptului Judecător.

c) „Știința adese să revoluționează de la o generație la alta.”

O necesitate! — În știință (notitia rerum per causas) trebuie să deosebim cunoștința fenomenelor și faptelor văzute, apoi explicarea și priceperea firii și elementelor lor lăuntrice (filozofii zic: rationes intrinsecas). A cunoaște faptele și fenomenele, nu e tocmai greu, având azi la îndemână toate mijloacele științifice.

Însă a explica firea lucrului în aceste fapte și fenomene este câteodată foarte greu, și în diversele faze ale științei chiar cu neputință. Știința voină totuși să steie pe înălțimea cuvenită, trebuie să stăruiască să explice faptele și fenomenele, cu care se ocupă. Necunoscând adeseori elementele constitutive și principiile lăuntrice ale acestor fapte și fenomene, știința, bazată pe alte principii sigure, construiește atunci ipoteze și mai la urmă teorii. La rândul său aceste ipoteze și teorii explicative ale faptelor și fenomenelor, în decursul vremii, înmulțindu-se dovezile, sau cad fără a mai avea valoare științifică, sau devin teze serioase, ca semn al progresului științei

(Va urma).

Chestii contimporane.

IX.

Biserica românească în veacul XX.

Ce înțelegem acum sub: biserica românească? Înțelegem biserica așa, cum se află ea azi la români: în 2 forme și în 3 corporațiuni juridice (1 unită, 2 neunitate: dincoace și dincolo de Carpați).

Multe probleme se impun omenimei în veacul acesta, multe se impun și nouă. Una dintre cele mai însemnate e: problema bisericeii. Dacă negăm îndreptățirea unui raționalism religios la noi, de altă parte avem să ne nizuim, ca biserica să corăspundă evoluției vremilor, culturii moderne și stărei omenimei de azi. Multe s'ar putea zice despre biserica orientală!

Știm, că până la „Infricoșata schizmă” (Miron Costin) în veacul 11 ambele biserici cea orientală și cea occidentală — s'au dezvoltat deopotrivă. După aceea biserica occid. se desvoaltă mai departe, cea or. înceată a se mai mișca. Nu numai decrete dogmatice nu edă, dar nici un fir nu mai schimbă, nici în rit. nici în așezemintele disciplinare, nici în Calendar, nimic! S'a întepenit, s'a petrificat! Ea stă azi, ca fecioara din poveste.

Noi românii însă trebuie să ne zmulgem din starea rămasă inapoia vremilor. Mulți s'au ocupat de neajunsul bisericeii noastre române, așa mai nou dl Dr. Aurel Iuga, în „Lupta” (Probleme sociale III. nr. 19); dar nu sunt de aceia, cari să ne arete un *expedient* oarecare, un mod anumit cum să se întâmple înoirile în toate 3 bisericile noastre. Barem la asta să se gândească românii buni, când dorul de a avea numai o biserică singură, e deocamdată nerealizabil. O formă să se afle, după ce toate 3 bisericile să introducă aceleași schimbări, în ritul și disciplina bisericească, care e azi de o formă la toți.

După ce s'ar afla forma aceasta, să se introducă în biserica românească unele înoiri salutare, dorite de toți și vrednice de progresul timpului. Să vedem aici mai ales 3 lucruri.

1. *Calendarul*. Acum vre-o 2 ani, Ioachim III, patriarhul Constantinopolei, într'un rescript adresat tuturor bisericilor orientaleschismatice, a cerut părerea acelor referitoare la abandonarea calendarului vechiu și primirea celui nou. Răspunsul a fost deosebit. Sârbii, bulgarii, rușii, toții au știut afla ceva

pentru a să arăta străini de idea nouă a patriarhului. Și ce a răspuns biserica din România? din răspunsul bisericii române a ieșit la iveală, că ea ar avea *difficultăți dogmatice* față de schimbarea calendarului!... Ziarele noastre au tăcut, abia una a observat modest, că nu înțelegem acest categoric: non possumus... De fapt introducerea calendarului nou, numai *pedeci dogmatice nu împină!* alte slăbiciuni: aceea să poate. Baritiu scrie în Istoria sa (Părți alese II. p. 739) că (la an. 1855) au caterizit și literile latine din biserica neunită, dar acestea stări anormale în modul de cugetare al oamenilor au trecut. Așa ar fi să fie și cu calendarul. Calendarul reformat de Greg. XIII. nu mai este al papistașilor, ci e al lumii culte, e în folosință de 300 ani; nu e desăvârșit, e drept, dar până va ținea lumea civilizată pe lângă el, pentru ce să ne ferim noi așa morțiș de el? Și de altă parte, pentru ce arată biserica neunită și acum o dependență morală așa mare de Țarul Rusiei? Aceasta numai spre binele bisericii drept măritoare a românilor nu va fi! În România la Poștă și Telegraf de mult să folosește Cal. Gregorian exclusiv, la alte instituțiuni mestecat. Românii în sfârșit se vor vedea nevoiți să introducă pe toate terenele publice calendarul nou fără întrebarea bisericii și prin asta *autoritatea bisericii va suferi!* Toate merg spre unificare în prezent. Nu demult am citit, că dl I. Cogălnicean, preș. Camerei de Comerț din Ploiești a pregătit un anteproiect de lege, care va fi prezentat în Congresul Com. din Constanța, luna Mai 1907. În acest proiect constător din 4 articlii, să spune, că cu oarecare zi toate datele calendarului vechiu se vor transforma în ale celui nou, numai sărbătorile religioase se vor transforma după calendarul vechiu „și după regulile bisericii noastre ortodoxe”. Asta va fi frumos! Peste tot vor scrie 1 Ianuar, dar românii nu vor merge atunci la biserică, ci numai după 2 săptămâni. Și sărbătorile românești se vor ținea tot după calendarul vechiu, până — dacă va trăi neamul atâta — până va fi Crăciunul în dric de vară și Sântămăria în miezul iernii! Din ortodoxie neprihănită!

Deci eu sum convins, că una dintre cele mai importante inovații, ce ne va aduce veacul acesta, va fi: renovarea *calendarului*.

2. *Posturile*. În nr. ultim al Orizontului, dl Dr. Petru Șpan, prof. Seminarial din Sibiu, a publicat un comunicat, foarte interesant sub titlul „probleme culturale”. Aici — fiind vorba de traiul țaranului nostru — s'a vorbit și despre posturi. Dl autor susține, că posturile merită să fie susținute, căci ele sunt ocazie de elevație *religiosomorală*, sunt instituții cu tendințe igienice și au și profit economic pentru țărani. Altceva e — zice dl Șpan — că oare în forma cum sunt astăzi, să mai pot susține sau nu?

Înainte de toate, să vedem cum stăm noi cu posturile azi?

Acum 8—9 ani studenții români din Viena au aranjat o petrecere în postul Paștilor. Cei de acasă li-au luat-o în nume de rău și mai multe foi a făcut observări. La aceasta a răspuns dl Ales. Vajda-Voevod, pe atunci medicinist în Viena în o broșură intitulată: „Postul virtute?... petrecerea păcat?...” în care dovedea cu mare aparat, sub diferite motto-uri și la adresa multora, amestecând mai multe lucruri cu și fără rost (celibii din Blaj, etc). — că postul din punct

de vedere igienic nu să poate susține, e absolute împotriva dezvoltării popoarelor, e cel mai mare rău al poporului nostru!... Și părerea dlui Vajda, e aproape comună între inteligența noastră. Foarte puțini așii, cari să știe apăra postul, decum să *postescă!* *Preoții asemenea*. Iar bietul popor? Acela sau nu postește și atunci comite imoralitate, știind că e contra legii sale, sau postește și ți-e mai mare mila de el, văzându-l, mai ales vara, cum să chinuște cu niște mâncări din verdețuri, salată cu oțet, castraveți acri sau dulci cu sare, mălai gol, mucețit, lucrând toată ziua, până nu-l doboară la pat nescăi friguri sau lungoare! Și bietul om, înzădar umbli să-l luminezi în cazuri de acestea nu te ascultă și mai bine să lasă lihnit de foame și lănczât cu totul, decât să păcătuiască împotriva legii, în care l'au botezat!... Iară tu, care ești în aceiaș lege botezat și care eventual ai dori, să observi legile bisericii, ce să faci? Că nu poți fi obligat la postul, observat de popor, nu te îndoiești; dar unde e scris, că praxa unora sau altora e îndestulitoare? Unde e codicele legii, să vezi clar, ce-i bine, ce nu? Sfaturile unor duhovnici și analogia postului în biserica latină nu te liniștește! Te îndoiești, cauți, întrebi, cetești, până la urmă îți faci singur un obicei, îți impui proprio motu o regulă de post și aceea o observi!

Dacă este *anarhie pe lumea aceasta, atunci în biserica românească, în jurul observării postului este!* În privința postului suntem adevărați greci. *Graeci sine lege*.

Să vedem acum punctul de vedere adevărat în privința postului.

Biserica, când prescrie post, nu are de gând, să se amestece în ordinea fizică a vieții noastre. Scopul ei direct nu este detragerea nutremântului trupesc, suferința trupului, ci: disciplinarea sufletului. Iar aceasta o caută prin cele trupesti, însă fără detragerea celor absolut necesare. Obiective e tot una, oare aceleaș materii nutritoare le câștig prin anumite părțile de slăniță sau de fasole? Dar subiective nu e tot atâta, căci mai bine mă simt, când mănânc slăniță, decât când mănăc fasole. Aceasta delectație subiectivă mi-o cere în schimb postul. Și postul, ca disciplină sufletească, are un folos nespus de mare! A-ți supune voința ta unei voințe mai înalte, a arăta, că pentru aceea ai voie liberă, să faci, ce *vreai*, dar nu ce-ți cade mai bine, a-ți înfrână poftele și simțurile: e un lucru de cea mai înaltă morală creștinească! „Să iubim postul sufletească carele stânge cu ajutorul Spiritului, patimile cele cumplite și ne întărește a lucră lucruri dumnezeiești și mintea a o înălță spre cer și a ne câștigă iertarea greșelilor cea dăruită dela înduratul Dumnezeu.” Așa cântă biserica în postul mare, la liturgia preasfințitelor.

Postul nu se ține de esența bisericeii. Dar e o poruncă, care, dacă este odată, trebuie observată *de toți într'o formă*. Preoți — mireni, inteligență — popor, crai și cerșitori: înainte lui Dumnezeu, în privința datorințelor creștinești, sunt tot una. Aceea, ce-i păcat la un țaran, e păcat și la un domn. Prin urmare postul trebuie prescris așa, ca să *poată fi observat într'o formă și de țărani și de domni!* Iar spre scopul acesta trebuie prescrisă o *disciplină universală, exactă a postului*, ce să se țină în biserica întreagă. Până atunci nu putem judecă pe aceia, cari azi deloc nu postesc.

Bine zicea d. Șpan, că postul în forma de azi a fost croit pe seama călugărilor, cari nu munceau, ci duceau o viață contemplativă și apoi știau să pregătească felurite mâncări de post, cari țaranul de azi nu le mai știe. Posturile introduse mai întâi în mănăstiri, au fost adoptate și de credincioși, până ce în urmă prin datină îndelungată s'au făcut lege în biserică (S. Clain: Dissert. de jej Eccl. or. p. 64). Acelea posturi sunt cam toate, cari se observă și azi de poporul de rit oriental. Dar nu există lege mai nouă în biserica orientală, în care să se deie îndrumări asupra întrebărilor: ce se poate mânca, ce nu, când, de câteori? Până când în biserica apusană din vreme în vreme se dau prescrieri exacte, la noi absolute nu te poți orienta. Unele crâmpie din sfinții Părinți, canoanele apostolilor și a unor concilii de acum 15—16 sute de ani, — azi nu mai sunt în stare să formeze o disciplină universală în Biserică, dacă nu sunt turnate în forme nouă, prin legislațiunea bisericească de azi. Poți ceti opurile speciale, cari se ocupă de posturile în bis. or. (așa S. Clain. și celebra disertațiune inaugurală alui Felician Bran M. Varadini, 1889), nu te vei procopsi. Despre conciliile noastre provinciale gr-cat. zice reunitul canonist Wernz (Jus Decretalium, t. I. p. 284): *optimum specimen*, in quo iuris antiqui ecclesiae orientalis continua fit applicatio novique canones secundum disciplinam vigentem conduntur... dar disciplina postului nici în acelea nu s'a regulat definitiv. În Conc. prov. I. ținut la 1872. Titl. VI. cap 8 aflăm ceva și despre posturi, dar puțin pentru praxă. Conciliul cel mai nou, din 1900 nu a adus canoane despre post, dar intențiunea a avut-o, se vede din partea istorică a conciliului (p. 14), unde se spune decisul, ca să rămână pe lângă cele aduse în 1872. Numai viitorul ne va aduce lumină și în privința aceasta!

Pe lângă recerința unei discipline universale mai vine și alta: *ușorarea postului tradițional!* Asta se va face mai înainte de toate prin reducerea numărului zilelor de post; a doua prin *ușorarea materiilor oprite*, prin îngăduirea unui post mai ușor. Cele ce sunt azi în rubricile cărților bisericești: deslegare de vin și unt de lemn, la noi nu mai au înțeles! Xenofagia și monofagia veche, azi abia s'ar mai pnteă prescrie. Ci s'ar putea compune o alegere de mâncări și o lege de ajun, care să se poată compune cu traiul de astăzi al oamenilor, și cum vedem că se observă azi în cele mai multe locuri, sau motu proprio, sau prin dispenzație mai înaltă.

Atâta despre posturi.

(Va urma).

Nicolae O. Brinzeu.

Posta Administrațiunei.

Am primit și cuităm abonamentul dela:
Dridif pe 1900 și 1901. Surduc (Indol) pe timpul din 1 Iunie 1900 până în Februar 1902. Indol pe 1905 și 1906. Păița (Láposhánya) pe 1906. Cugtelnic pe 1906. Rășor pe 1906. Basadecriș pe 1907. Copdcel pe 1906. Alodszopor pe 1906. Ticvanul mare D. R. pe 1906. Civanul mare pe 1905 sem. 2 și 1906. Băița (Fărăgân) pe 1907. Orăștie pe 1907. Corni pe 1904. Binevoiti a pe trimite și pentru ani urmăpri. P. M. Băcdu pe 1907. Ig. Sz. Letamare pe 1906 sem 2.

Proprietar-editor: Aurel C. Domșa.

p. redacție răspnz.: Augustin Gruția.

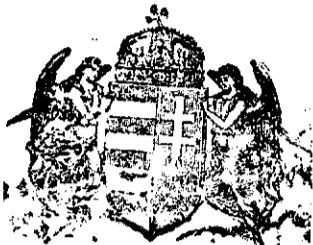
La expozițiunea milenară din Budapesta dela 1896
premiat cu medalia cea mare.

Turnătoră de clopote și fabrica de scaune de fer pentru
clopote a lui

ANTONIU NOVOTNY

in Timișoara-Fabric

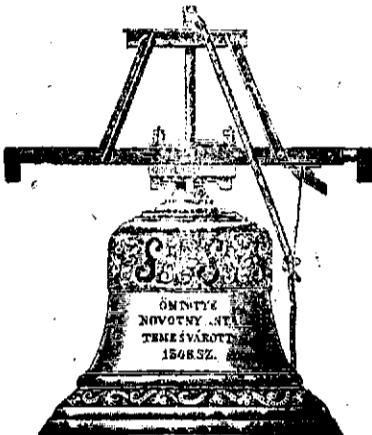
(8) 48-52

se recomandă spre pregătirea clopotelor
nouă, pe cum la turnarea de nou a clopo-
telor stricate, mai departe spre facerea de
clopote întregi armonioasă, pe lângă ga-
ranție pe mai mulți ani, provăzute cu ad-
justări de fer bătut, construite spre a le
intoarece cu ușurință în ori ce parte, îndată
ce clopotele sunt bătute de o latură prin
aceea ce sunt mântuite de crepare. — Cu
deosebire recomand

→ clopotele găurite ←

de mine inventate și mai de multe
ori premiate, cari sunt provăzute
în partea superioară — ca violina —
cu găuri după figura S și pentru
aceea au un ton mai intensiv, mai
limpede, mai plăcut și cu vibrarea
mai volu-ninoasă, decât cele de sis-
tem vechiu, așa, că un clopot pa-
tent de 327 kg. este egal în tonul
unui clopot de 461 kg. făcut
după sistemul vechiu. Mai departe
se recomandă spre facerea scaune-
lor de fer bătut, de sine stătă-
toar, — spre preadjustarea clo-
potelor vechi cu ajustare de fer
bătut — ca și spre turnarea de
toace de metal.

Prețuranturi ilustrate se trimite la cerere gratuit și franco

Institut indigen. Banca de asigurare

„Transsylvania“

din Sibiu

(7) 43-52

Intemeiată la anul 1868

in Sibiu, strada Cisnădiei nr. 5 (edificiile proprii),
asigurează în cele mai avantajoase condiții:

contra pericolului de incendiu și exploziune.
edificii de ori-ce fel, mobile, mărfuri, vite, nutrețuri și alte produse
economice etc.

asupra vieții omului

in toate combinațiile, capitale pentru cazul
morții și cu termen fix. asigurări de copii, de
zestre, rente pe viața întreagă etc. etc.

Asigurări populare fără cercetare medicală

Asigurări pe spese de înmormântare cu solvirea imediată a
capitalului.

Valori asigurate contra in- capitale asigurate asupra
cendiuului: vieții:

90.981.088 coroane.

9.125.898 coroane.

Dela întemeiere institutului a solvit:
pentru despăgubiri de incendii 4.077.788.78 c. petru ca-
pitale asigurate pe viață 3.568.863.37 cor.

Oferte și ori-ce informațiuni se pot primi dela:
Direcțiune în Sibiu, str. Cisnădiei nr. 5 etagin
I. curtea I.

și prin agenturile principale din Arad, Brașov, Bistrița
și Cluj, precum și dela subagenții din toate comunele
mai mari.

Să caută:

2 învățăcei

din casă bună, isteți, cu purtare mo-
rală bună. Să aibă școala confe-
sională.

in atelierul de croitorie alui

Dionisie Trifan

(2) 9-? Blaj—Balázsfalva.

Comunicarea trenurilor

prin gara Kükülszög—Blaj.

— Valabilă dela 1 Octomvrie n. 1906. —

cătră	g a r a	dela
	Teiuș—Tövis	
12-48	tren de persoane	1-02
7-55	tren accelerat	12-22
7-02	tren mixt (numai Joia)	4-05
2-52	tren accelerat	2-13
1-20	tren de persoane	9-05
	Copșa—Kis-Kapus	
1-07	tren de persoane	12-43
12-23	tren accelerat	34
4-09	tren mixt (numai Joia)	6-58
2-14	tren de persoane	2-15
9-06	tren accelerat	2-51
	Parajd	
8-02	tren mixt	8-44
2-43	tren mixt	6-48
9-11	tren de persoane (Luni, Mercuri, Sâmbătă)	12-38

Pentru economi!

„Peronospin“

Mijloc aplicat cu cel mai mare folos în contra
peronosporii, la stropirea viilor. □ □ □ □
Neasămănat cu mult mai bun și mai ieftin este în folosință „Peronospinul“,
decât piatra vânăta. Cu „Peronospinul“ stropind via 1 hectolitr vine la 50 fl.,
pe când cu piatră vânăta 1 cor. 60 fl. fiind piatră vânăta astăzi foarte scumpă.
Ca fieștecare proprietar de vie să poată căpăta numai veritabilul „Peronospin“,
dau favorul acela — că deja la comanda de 8 pachete trimit francat.

Prin întrebuințarea „Peronospin“-ului, via va fi hotărit mai frumoasă, boabele
de struguri mai mustoase și astfel roada de vin mai bogată. Experiența a do-
vedit, că prin folosirea pietrii vinete, nu să ajung aceste rezultate. — probabil
pentru aceea, că piatră vânăta verzește peste măsură frunzele și prin asta abstrage
din puterea și sucul vitei. ceea ce înseamnă pierderea de putere.

Prăful de stropit al meu, face vița mai plină de viață și mai asigurată contra
boalei de peronosporă.

„Peronospinul“ e deja de 6 ani în folosință cu rezultate foarte favorabile.
Prețul unui pachet este 60 fl.

Revânzătorii-comercianții căpăta rabat corăspunzător.

Prav pentru îngrășarea vitelor cornute, porcilor și a cailor. Vacile dau prin
întrebuințarea pravului acestuia lapte mai mult și mai bun. De mare însămnătate
este pentru ori care econom a întrebuință acest prav de îngrășare, căci prin acesta
să urcă valoarea — adică prețul vitelor, porcilor și a cailor. — Prețul este 60 fileri.

Moartea cloșanilor și a șoarecilor. Un prav sigur pentru stărpirea acestora.
Prețul 60 fileri.

Prav pentru ouatul găinilor. Prin întrebuințarea pravului acestuia, găinile
ouă mai mult ca de comun — chiar și în timp de iarnă — pe când altcum nu
ne ouă — sau foarte puțin. — Prețul 30 fileri.

Unsoare galbină pentru păduchi la vite. Știut este că vitele și porcii suferă
mult de mâncărimea păduchilor, prin care mâncărime sunt reținuți în îngrășarea
și dezvoltarea lor — ba chiar slăbindu-i, astfel încât în loc de a li-se ridica prețul,
chiar pierd din valoare. De aceea fiecare econom să întrebuințeze această unsoare
— a cărei preț e 20 și 40 fileri.

Extracte pentru prepararea rumului și a diferitelor liqueruri. Cine voințe
a-și prepară rum și liqueruri foarte bune și ieftine, să întrebuințeze aceste extracte.
Prețul pentru 1 litră 40 fl., tot cu acest preț să capăta pentru rachiu de prune,
slibovitza, borovicika, drojdi, de bucate, și altele.

Toate acestea se capăta la:

CORNEL DEMETER, apotecar.

— Szászváros, Piața școalei 41. —

(16) 1-10